

ФОНЕТИЧНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ТА ЇЇ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодні на арені міжнародної комунікації все більше зростає потреба в усному синхронному або ж послідовному перекладі. На міжнародних семінарах і конференціях необхідно не просто брати участь у процесі комунікації, а й розуміти та передавати саме ті інтенції й комунікативні наміри, що були передбачені авторами-комунікантами. І часто саме фонетичні помилки (фонетична інтерференція) перешкоджають цьому взаєморозумінню. Для того, щоб зрозуміти психолінгвістичну природу цього явища та попередити його, насамперед необхідно розглянути психолінгвістичні механізми фонетичної інтерференції, які значною мірою впливають на його діяльність і зумовлюють наявність або ж відсутність такої інтерференції. У цьому й полягає актуальність статті.

Мета статті – визначити психолінгвістичну природу фонетичної інтерференції.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- охарактеризувати явище фонетичної інтерференції;
- дослідити психолінгвістичні механізми мовленнєвої діяльності;
- проаналізувати поняття мовленнєвої поведінки білінгва та його зв'язку з явищем фонетичної інтерференції;
- з'ясувати психокогнітивні властивості білінгва, що зумовлюють успішність і швидкість засвоєння білінгвом вторинної фонетичної системи.

Об'єктом дослідження є явище фонетичної інтерференції; предметом дослідження є психолінгвістичні засади явища фонетичної інтерференції.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питанням мовної інтерференції й фонетичної інтерференції присвячено чимало наукових розвідок. Ці явища розглядаються в роботах багатьох відомих лінгвістів, зокрема Карабана В.І., Борисової О.В., Мейса Д.К., Комісарова В.Н., Левицької Т.Р. та інших [1; 3; 2; 4; 5]. Проте психолінгвістична природа явища фонетичної інтерференції розкрита в межах сучасних розвідок значно менше, що й зумовлює актуальність нашого дослідження. Аналізу психолінгвістичного механізму вказаного явища присвячені роботи Лукашук Н.А., Валігури О.Р., Турчинової Г.В., Дячук Н.В., Овсієнко Л.Г., Кульчицької Н.О. та деяких інших лінгвістів [6; 7; 8; 9; 10; 11].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У процесі вивчення іноземної мови та в подальшому спілкуванні некорінний мовець часто стикається з явищем фонетичної інтерференції. Фонетична інтерференція розуміється як викривлення звукового строю мови через використання фонетичних навичок, що були набуті під час вивчення іншої мови або ж унаслідок впливу рідної мови [11]. Особливо яскраво вона проявляється в некорінного мовця, якщо первинна та вторинна мови не є близькоспорідненими й мають значні якісні та кількісні відмінності в системі голосних і приголосних звуків [12]. У деяких випадках цей вид інтерференції може спричинити не лише викривлення вимови фонетичної одиниці, а й змінити її значення, що створить труднощі в спілкуванні між комунікантами або ж унеможливить його взагалі.

Фонетична інтерференція виникає, коли носій мови сприймає й відтворює звуки однієї мови, яку можна назвати вторинною, за правилами та стандартами іншої, яку можна назвати первинною (рідної або іншої іноземної мови) [13]. Коли білінгв, ототожнюючи фонему вторинної системи з фонемою первинної, відтворює її за фонетичними правилами первинної мови, виникає фонетична інтерференція. Саме цей вид інтерференції є найбільш поширеним, якщо перекладач іще не має достатнього перекладацького досвіду [12].

Під час усного синхронного або послідовного перекладу це явище виникає досить часто, що підтверджується численними прикладами й результатами наукових досліджень цього питання [6]. Для того, щоб зрозуміти психолінгвістичну природу цього явища, насамперед необхідно розглянути психолінгвістичні механізми мовленнєвої діяльності перекладача. Вони є непростим багатозначним утворенням, кожен з елементів якого нерозривно пов'язаний з іншим.

Основними психолінгвістичними механізмами мовленнєвої діяльності є механізм осмислення, механізм мовленнєвої пам'яті та механізм прогнозування [9].

Механізм осмислення відіграє вирішальну роль у діяльності перекладача, оскільки він відповідає за аналіз змістової сторони мовлення, його структурну організацію та мовленнєве оформлення. Осмислення реалізується за допомогою внутрішнього способу формування й формулювання думки, тобто за допомогою внутрішнього мовлення [9]. Таким чином, на першому етапі перекладу відбувається осмислення вхідного повідомлення,

яке здійснюється внутрішньо засобами різних мов і з різним ступенем розгорнутості. Реалізується механізм усвідомлення через аналітико-синтетичну діяльність за допомогою всіх основних розумових дій та операцій (порівняння, зіставлення, класифікації, аналізу й синтезу) [9].

Завдяки механізму осмислення реципієнтом усвідомлюються мотиви й цілі мовленнєвої комунікації. Мотивація перекладача як суб'єкта діяльності може розглядатися через інтенції (наміри) його перекладацької діяльності. Зокрема, мотивами перекладацької діяльності можуть бути створення емоційно-психологічного впливу на цільову аудиторію, відтворення фонетичних одиниць і їхніх структур, які б відповідали інтересам перекладача зі збереженням основного смислового задуму мовлення, яке перекладають [9]. На основі механізму осмислення відбувається планування, програмування мовленнєвої діяльності та її подальший контроль.

Завдяки механізму мовленнєвої пам'яті забезпечується всебічний мовленнєвий процес, який включає в себе змістовий аспект мовлення й аспект його мовного вираження, а відтворення того чи іншого фрагмента дійсності навколишнього середовища неможливе без знань і уявлень, які містяться в пам'яті людини [9]. Неможливе мовлення й без актуалізації у свідомості відповідних мовних знаків та їх правильного використання в мовленнєвій комунікації. Усе це забезпечується за допомогою механізму мовленнєвої пам'яті [9].

Механізм прогнозування слугує для того, щоб забезпечити вибір стратегії мовленнєвої поведінки перекладача (для реалізації певної мети або ж мотиву), а також висловлювань, які допоможуть реалізувати вибрану стратегію [9]. Саме ці механізми забезпечують усний переклад, а рівень їх розвиненості визначає наявність або ж відсутність фонетичної інтерференції.

Психолінгвістика виділяє таке поняття, як мовленнєва поведінка білінгва, тобто взаємодія універсальних, притаманних будь-якому носієві мови, та національно-мовних властивостей, сформованих під впливом фонологічної системи рідної мови [7]. Вона зумовлюється двома протилежними чинниками: навичками рідної мови та прагненням до еталону звучання іноземної фонетичної системи [7]. Унаслідок цього свідомість білінгва змушена контролювати вибір та оцінку закладених у ній можливостей вимови одиниць іноземної мови. При цьому кожен із таких варіантів тією чи іншою мірою містить фонетичну інтерференцію.

Важливого значення також набувають мовні здібності або вроджені здібності людини осмислювати артикуляційні й акустичні характеристики звуків не лише в потоці мовлення, а й під час процесу їх відтворення (вимови) [14, с. 141]. Іншими психокогнітивними властивостями білінгва, що впливають на засвоєння ним вторинної фонетичної системи, є когнітивна гнучкість – можливість швидко сприймати та відтворювати стандарти еталону звучання іноземної фонетичної системи [15, с. 53], а також мовне чуття – здатність розрізняти фонетичні одиниці іноземної мови в процесі їх відтворення іншим мовцем [15, с. 54]. Усі ці властивості, що зумовлюють успішність і швидкість засвоєння білінгвом вторинної фонетичної системи, вважаються також рушійною силою когнітивно-пізнавальних процесів, спрямованих на формування іншомовної компетенції [14, с. 143]. При цьому лише сформована іншомовна компетенція білінгва-перекладача може гарантувати відсутність або ж невелику кількість фонетичних помилок [14, с. 144]. Отже, ці психокогнітивні властивості білінгва також впливають на наявність або відсутність фонетичних помилок при вимові іноземних слів, словосполучень і речень.

Висновки й перспективи подальшого дослідження. Таким чином, психолінгвістична природа фонетичної інтерференції визначається психолінгвістичними механізмами мовленнєвої діяльності перекладача, до складу яких входить механізм осмислення, механізм мовленнєвої пам'яті та механізм прогнозування. Кожен із цих механізмів є важливим, а рівень їх розвитку визначає наявність або ж відсутність фонетичної інтерференції в мовленнєвій діяльності перекладача. Виділяють також поняття «мовленнєва поведінка білінгва», тобто сукупність особливостей фонологічної системи рідної мови перекладача, що входить до сталих навичок білінгва й пізніше може спричинити явище фонетичної інтерференції, накладаючись на цільову мову перекладу. Важливими також є психокогнітивні властивості білінгва, що зумовлюють успішність і швидкість засвоєння ним вторинної фонетичної системи. Серед них виділяють мовні здібності (здібності білінгва до осмислення звуків під час їх відтворення), когнітивну гнучкість (здатність сприймати та відтворювати висловлювання, що відповідають еталонам звучання іноземної фонетичної системи), мовне чуття (здатність розрізняти іншомовні фонетичні одиниці в мовленні іншого комуніканта).

Перспективою є подальші дослідження явища фонетичної інтерференції, а також окремих її випадків. Актуальним видається проведення лінгвістичних експериментів, які б дали можливість більше довідатися про фонетичну інтерференцію. Це дозволить розробити типологію різних випадків цього явища, прослідкувати зв'язок і взаємозв'язок різних психолінгвістичних механізмів фонетичної інтерференції та допомогти запобігти цьому явищу.

Література

1. Карабан В.І. Переклад англійської наукової й технічної літератури: граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан – Вінниця : Нова книга, 2002. – 564 с.
2. Карабан В.І. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (вибрані граматичні та лексичні проблеми перекладу з української мови на англійську) : [навчальний посібник] / В.І. Карабан, О.В. Борисова, Б.М. Колодій, К.А. Кузьміна. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 204 с.
3. Карабан В.І. Теорія перекладу з української мови на англійську мову : [навчальний довідник зі спеціальності «Переклад»] / В.І. Карабан, Д.К. Мейс. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 606 с.
4. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : [учебник для институтов и факультетов иностранных языков] / В.Н. Комиссаров. – М. : «Высшая школа», 1990 – 253 с.

5. Левицкая Т.Р. Проблемы перевода. На материале современного английского языка / Т.Р. Левицкая, А.М. Фитерман – М. : «Международные отношения», 1976. – 205 с.
6. Лукашук Н.А. Явище фонетичної інтерференції в контексті вивчення студентами англійської мови як першої іноземної / Н.А. Лукашук // Наукові записки : зб. наук. пр. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013 – Вип. 34. – С. 128–133. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lingvj.oa.edu.ua/assets/files/full/2013/n34/NZ_Vyp_34.pdf.
7. Валігура О.Р. Когнітивні та комунікативно-прагматичні аспекти дослідження фонетичної інтерференції в англійському мовленні українців / О.Р. Валігура // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова : наук. журнал. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – № 9. – С. 96–102. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://enpui.npu.edu.ua/bitstream/123456789/3039/1/Valigura.pdf>.
8. Турчинова Г.В. Психолінгвістичні передумови оволодіння іноземною мовою для спеціальних цілей / Г.В. Турчинова // Наукові записки : зб. наук. пр. – К. : Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – Вип. 98 – С. 201–207. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://enpui.npu.edu.ua/bitstream/123456789/5235/1/Turchynova.pdf>.
9. Дячук Н.В. Психолінгвістичні механізми мовленнєвої діяльності перекладача / Н.В. Дячук // Сучасні лінгвістичні студії XXI століття : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції. – Житомир, 2015. – С. 26–29. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/17975/1/%D0%94%D1%8F%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf>.
10. Овсієнко Л.Г. Текст як об'єкт вивчення психолінгвістики / Л.Г. Овсієнко // Теоретична і дидактична філологія : зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький : ФОП Лукашевич, 2013. – Вип. 15. – С. 58–69. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/admin/Downloads/Tidf_2013_15_9.pdf.
11. Кульчицька Н.О. Особливості явища інтерференції в процесі навчання англійської мови як другої іноземної у філологічному ВНЗі / Н.О. Кульчицька // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Бердянськ : БДПУ, 2010. – Вип. 3. – С. 241–246. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vishwaraya.org/index.php?do=static&page=interferential-peculiarities>.
12. Брокерт О.Р. Методичні аспекти інтерференції та її диференціація в іншомовному говорінні / О.Р. Брокерт // Теоретичні питання освіти й виховання : зб. наук. пр. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. – Вип. 45. – С. 81–86. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/admin/Downloads/Trkov_2012_45_23.pdf.
13. Зеленін Г.І. Процеси інтерференції й перенесення в умовах міжнародної взаємодії при навчанні студентів іноземній мові / Г.І. Зеленін // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Харків : ФОП «Шевченко», 2010. – Вип. 28. – С. 193–198. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Users/admin/Downloads/Pipo_2010_28-29_30%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/Pipo_2010_28-29_30%20(3).pdf).
14. Леонтьев А.А. Основы психолінгвістики : [учебник для студентов вузов] / А.А. Леонтьев. – Санкт-Петербург : Лань, 2003. – 288 с.
15. Уланович О.И. Психолінгвістика / О.И. Уланович. – Минск : Издательство Грєвцова, 2010. – 240 с.

Анотація

О. ВОЛДИНЕР, І. ЧАРИКОВА. ФОНЕТИЧНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ТА ЇЇ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ

У статті досліджено явище фонетичної інтерференції. Розкрито поняття фонетичної інтерференції як лінгвістичної категорії. Проаналізовано основні психолінгвістичні механізми мовленнєвої діяльності, зокрема механізм осмислення, механізм мовленнєвої пам'яті та механізм прогнозування. Охарактеризовано поняття мовленнєвої поведінки білінгва й розкрито його зв'язок з явищем фонетичної інтерференції.

Ключові слова: явище фонетичної інтерференції, механізм осмислення, механізм мовленнєвої пам'яті, механізм прогнозування, мовленнєва поведінка білінгва.

Анотация

О. ВОЛДИНЕР, И. ЧАРИКОВА. ЯВЛЕНИЕ ФОНЕТИЧЕСКОЙ ИНТЕРФЕРЕНЦИИ С ПОЗИЦИЙ ПСИХОЛИНГВИСТИКИ

В статье исследовано явление фонетической интерференции. Раскрыто понятие фонетической интерференции как лингвистической категории. Проанализированы основные психолінгвістические механизмы речевой деятельности, в частности механизм осмысления, механизм языковой памяти и механизм прогнозирования. Охарактеризовано понятие языкового поведения билингва и раскрыта его связь с явлением фонетической интерференции.

Ключевые слова: явление фонетической интерференции, механизм осмысления, механизм языковой памяти, механизм прогнозирования, языковое поведение билингва.

Summary

**O. VOLDINER, I. CHARIKOVA. PHENOMENON OF PHONETIC INTERFERENCE
FROM PSYCHOLINGUISTIC POINT OF VIEW**

This paper deals with the issue of phonetic interference. Attention has been paid to the concept of phonetic interference as a linguistic category. The main psycholinguistic mechanisms of communicative activity of an interpreter (the mechanism of perception, the mechanism of communicative memory and the mechanism of linguistic forecast) have been analyzed. The term communicative behaviour of bilingual has been characterized. Reference has been made to the connection between the term and a phenomenon of the phonetic interference.

Key words: phenomenon of phonetic interference, mechanism of perception, mechanism of communicative memory, mechanism of linguistic forecast, communicative behaviour of a bilingual.